

Latvijas Republikas Satversmes tiesai

Jura Alunāna ielā 1, Rīgā, LV-1010

Konstitucionālās sūdzības iesniedzēji:

Institūcija, kas izdevusi
apstrīdētās tiesību normas:

Latvijas Republikas Saeima

Jēkaba ielā 11, Rīgā, LV-1811

Rīgā, 2011.gada 8.aprīlī,

konstitucionālā sūdzība.

1. Lietas faktiskie apstākļi

- 1 Ar Ministru kabineta 2002.gada 19.decembra rīkojumu Nr.706 tika apstiprināta koncepcija par tiesnešu un tiesas darbinieku darba samaksu. Koncepcija tika ieviesta ar 2003.gada 19.jūnija likumu „Grozījumi likumā „Par tiesu varu””, kas stājās spēkā 2003.gada 1.jūlijā. Likuma „Par tiesu varu” 119.¹pantā tika noteikta tiesneša mēneša amatalgas aprēķināšanas kārtība. Mēneša algas aprēķināšanas pamatā bija Centrālās statistikas pārvaldes oficiālajā statistikas paziņojumā publicētā valstī strādājošo iepriekšējā gada vidējā mēneša bruto darba samaksa, kas noapaļota latos un indeksēta ar koeficientu 4,5. Šāda mēneša amatalgā bija noteikta rajona (pilsētas) tiesas tiesnesim. Apgabaltiesas tiesnesim mēneša amatalgā bija noteikta par 20 procentiem lielāka, bet Augstākās tiesas tiesnesim – par 40 un senatoram par 50 procentiem lielāka, nekā rajona (pilsētas) tiesas tiesneša mēneša amatalgā.

- 2 Likuma „Par tiesu varu” 120.¹pantā tika noteikta zemesgrāmatu tiesneša mēneša amatalgas aprēķināšanas kārtība. Arī šeit mēneša amatalgas aprēķināšanas pamatā bija Centrālās statistikas pārvaldes oficiālajā statistikas paziņojumā publicētā valstī strādājošo iepriekšējā gada vidējā mēneša bruto darba samaksa, kas noapaļota latos un indeksēta ar koeficientu 4,5. Zemesgrāmatu nodaļas priekšnieka vietnieka mēneša amatalga bija par 10 procentiem lielāka kā zemesgrāmatu tiesneša amatalga, bet nodaļas priekšnieka amatalga – par 15 procentiem lielāka kā zemesgrāmatu tiesneša amatalga.
- 3 Prokuratūras likuma 52.panta otrā daļa noteica, ka prokurora mēnešalga atkarībā no ieņemamā amata ir piesaistīta pie attiecīgā tiesneša amata mēneša amatalgas.
- 4 Satversmes tiesa 2010.gada 18.janvāra spriedumā atzinusi un 2010.gada 22.jūnija spriedumā atkārtoti uzsvērusi, ka šāda tiesneša atalgojuma noteikšanas kārtība nepieļauj tiesnešu atalgojuma patiesās vērtības samazinājumu. Tā nodrošina tiesneša finansiālo drošību tādā apmērā, lai aizsargātu tiesnešu neatkarību. Sistēma atbilst varas atzaru līdzsvaram un nodrošina to, ka tiesu varai nav jādiskutē ar izpildvaru vai likumdevējvaru par tiesnešu algas lielumu. Sistēma ir arī elastīga – tā nodrošina tiesneša algas apmēra pielāgošanos vidējai darba samaksai valstī (*sk. Satversmes tiesas 2010.gada 22.jūnija sprieduma 19.3.punktu*).
- 5 Neskatoties uz iepriekšminēto, ar 2010.gada 16.decembra likumu „Grozījumi likumā „Par tiesu varu”, likumu „Grozījumi Prokuratūras likumā” un likumu „Grozījumi Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likumā” tika veikta tiesnešu (arī – zemesgrāmatu tiesnešu) un prokuroru atalgojuma reforma (turpmāk – atalgojuma reforma). Ar šiem likumiem tika ieviesta jauna tiesnešu un prokuroru atalgojuma sistēma, jo iepriekšējā atalgojuma sistēma, likumdevēja ieskatā, nav bijusi veiksmīga. Tas izriet gan no likumprojektu anotācijām, gan no deputātu ziņojumiem Saeimā. Kā atzinusi Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētāja I.Čepāne, „*šie likumi paredz no valsts*

budžeta finansēto valsts amatpersonu atalgojumu sistēmas būtisku reformu (..); (..) likumprojekti nav izstrādāti krīzes ietekmē, bet gan vienotās atalgojuma sistēmas ieviešanas ietvaros (..); (..) reforma tiek veikta arī tādēļ, ka iepriekšējā atalgojuma sistēma (..) sevi ir izsmēlusi” (sk. deputātes I.Čepānes ziņojumu par likumprojektu „Grozījumi Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likumā” 1.lasījumā 10.Saeimas 2010.gada 9.decembra stenogrammā).

- 6 Konstitucionālās sūdzības iesniedzēji uzskata, ka tiesnešu un prokuroru atalgojuma reforma veikta pretēji Latvijas Republikas Satversmes 1.pantā nostiprinātajam varas dalīšanas principam, Latvijas Republikas Satversmes 83.pantā nostiprinātajam tiesneša neatkarības principam, kā arī neievērojot Satversmes tiesas 2010.gada 18.janvāra un 22.jūnija spriedumus.

2. Juridiskais pamatojums

2.1. Atalgojuma reformas procesuālās kļūdas

2.1.1. Tiesu varas viedokļa neuzklausšana

- 7 Varas dalīšanas princips liedz izpildvarai izlemt jautājumus, kas tieši ietekmē tiesu varas darbību un tiesu funkcionēšanu, proti, jautājumus par finansējumu, tiesnešu skaitu, nepieciešamo personālu, tā kompetences prasībām, atalgojumu un citus jautājumus. Tāpēc tieši likumdevējam ir jānodod iespēja tiesu varai vai neatkarīgai institūcijai, kas pārstāv tiesu varu, izteikt savu viedokli par jautājumiem, kuri ietekmē tiesu darbību, bet kuru izlemšana ir likumdevēja kompetencē. Likumdevējam ir tiesības nepieņemt tiesu varas viedokli, tomēr likumdevējam tas ir jāuzklausa un pret to jāizturas ar cieņu un patiesu izpratni (*Satversmes tiesas 2010.gada 18.janvāra sprieduma 24.punkts*).
- 8 Vērtējot Satversmes tiesas spriedumā atzīto par likumdevēja pienākumu uzklaust tiesnešu viedokli par atalgojuma reformu, jānorāda, ka

uzklausīšanas pienākuma izpilde kā problēma tika akcentēta jau 9.Saeimas Juridiskās komisijas apakškomisijas darbam ar Tiesu iekārtas likumu 2010.gada 5.oktobra sēdē, tādēļ likumdevējs pievērsa īpašu uzmanību formālām saskaņošanas procedūrām un atzinumu pieprasīšanai. Tieši tādēļ atalgojuma reformas likumprojektu anotācijas ir piesātinātas ar izvērstu situācijas un mērķu aprakstu. Taču patiesībā, ja paraugās uz uzklausīšanas procesu, tad jāatzīst, ka tas noticis formāli.

- 9 Lai arī Satversmes tiesas spriedumi tika pieņemti 2010.gada 18.janvārī un 2010.gada 22.jūnijā un Satversmes tiesa deva likumdevējam laiku līdz 2011.gada 1.janvārim, pirmās ieceres veikt apjomīgu atalgojuma reformu izskanēja tikai 9.Saeimas Juridiskās komisijas apakškomisijas darbam ar Tiesu iekārtas likumu 2010.gada 5.oktobra sēdē. Šajā sēdē Tieslietu ministrijas valsts sekretārs M.Lazdovskis klātesošos iepazīstināja ar trīs Satversmes tiesas sprieduma izpildes variantiem (*sk. 2.pielikumu*). Apakškomisijas sēdē atklāti izskanēja deputātu viedoklis, ka Satversmes tiesas spriedums nav izpildāms tā, lai ar 2011.gadu stātos spēkā likuma „Par tiesu varu” 119.¹pantā un turpmākajos pantos noteiktā tiesneša un prokurora mēnešalgas aprēķināšanas kārtība. Komisijas sēdē klātesošie tiesneši tika aicināti izteikt viedokli par atalgojuma apmēru. Tiesneši atteicās to darīt, norādot, ka pieprasījums diskutēt par tiesnešu atalgojuma skaitļiem un to salīdzinājumu ar citām profesijām ir pretējs tiesneša neatkarības principam.
- 10 Tieslietu ministrija 2010.gada 11.oktobrī noturēja sarunas ar tiesu varas pārstāvjiem par Satversmes tiesas 2010.gada 22.jūnija sprieduma izpildi. Tiesneši atteicās apspriest atalgojuma reformu no skaitļu viedokļa, norādot, ka tas ir pretrunā ar tiesneša neatkarības principu. Tika norādīts, ka Tieslietu ministrijai ir jāizstrādā likumprojekts, kurš nododams apspriešanai.
- 11 Līdz pat 2010.gada oktobra beigām Tieslietu ministrija nebija izstrādājusi atalgojuma reformas likumprojektus, tādēļ diskusija par atalgojuma apmēra skaitļiem netika turpināta. No šāda viedokļa nepatiess ir

9.Saeimas Juridiskās komisijas apakškomisijas darbam ar Tiesu iekārtas likumu 2010.gada 19.oktobra sēdē paustais S.Āboltiņas apgalvojums, ka tiesnešu klātneesamība pauž attieksmi, ka tiesneši nezin, kā izpildīt Satversmes tiesas spriedumu, lai būtu saskaņots viedoklis (*sk. 3.pielikumu*). Tiesnešu nepiedalīšanās komisijas sēdē ir pamatota ar apstākli, ka šādas diskusijas būtu pretrunā ar tiesneša neatkarības principu, un Satversmes tiesas sprieduma izpilde tiesnešiem šaubas nekad nav radījusi. Gan iepriekš, gan arī vēlākajā likumprojektu apspriešanas gaitā tiesneši konsekventi ir norādījuši, ka Satversmes tiesas sprieduma rezolutīvā daļa ir izpildāma tieši un nepastarpināti, neveicot jaunu un sasteigtu atalgojuma reformu.

- 12 Tikai pēc 10.Saeimas vēlēšanām Tieslietu ministrijā tika uzsākts darbs pie atalgojuma reformas noteikumu izstrādes. Tas izskaidrojams ar apstākli, ka līdz 10.Saeimas vēlēšanām neviena politiskā partija nevēlējās uzņemties politisku atbildību par Satversmes tiesas spriedumu izpildi. Tas atspoguļojas arī S.Āboltiņas izteikumos, ka tiesneši nezin, kā izpildīt Satversmes tiesas spriedumu, lai gan šādas zināšanas tomēr sagaidāmas visupirms no politiķiem.
- 13 Pirmoreiz likumprojekti „Grozījumi likumā “Par tiesu varu””, „Grozījumi Prokuratūras likumā” un „Grozījumi Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likumā” kļuva publiski pieejami tikai pēc 2010.gada 16.novembra Ministru kabineta sēdes, kurā tika atbalstīti likumprojekti - „Grozījumi likumā „Par tiesu varu”, „Grozījumi Prokuratūras likumā” un „Grozījumi Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likumā”. Līdz tam šie jautājumi tika skatīti Ministru kabineta slēgtās sēdēs, un tiesnešiem un prokuroriem likumprojekti nebija pieejami.
- 14 Likumprojekti tika iesniegti Saeimā 2010.gada 23.novembrī. Ar Saeimas Juridiskās komisijas 2010.gada 8.decembra sēdes lēmumu likumprojekti „Grozījumi likumā „Par tiesu varu” (Nr.44/Lp10), „Grozījumi Prokuratūras likumā” (Nr.45/Lp10) un „Grozījumi Valsts un pašvaldību

institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likumā” (Nr.43/Lp10) tika atbalstīti. Saeimas 2010.gada 9.decembra sēdē likumprojekti atzīti par steidzamiem, izskatīti kopējā 2011.gada valsts budžeta likuma projektu paketē un pieņemti 1.lasījumā. Noteikts, ka priekšlikumu iesniegšanas termiņš – ir 10.decembris, pulksten 12.00.

Šāda termiņa noteikšana priekšlikumu iesniegšanai 2.lasījumam pārkāpj Latvijas Republikas Satversmes 64.pantu, kas noteic, ka likumdošanas tiesības ir Saeimai. Saeima sastāv no 100 deputātiem. Ekstrēmi īsa termiņa noteikšana priekšlikumiem likumprojektos ir deputāta, tostarp – opozīcijas, tiesību piedalīties likumdošanas darbā obstrukcija, jo faktiski liedz piedāvāt kvalitatīvus likumprojektu papildinājumus vai celt pamatotas iebildes.

- 15 Likumprojekti 2010.gada 25.novembrī tika nodoti viedokļa sniegšanai Tieslietu padomei. Tieslietu padomei tika lūgts sniegt viedokli vienpadsmit dienu laikā – līdz 2010.gada 6.decembrim (*sk. 4.pielikumu - 10.Saeimas Juridiskās komisijas 2010.gada 25.novembra vēstuli Nr.9/3-2-n/21-2010*). Lai arī izskatot steidzami, tomēr Tieslietu padome ar 2010.gada 1.decembra lēmumu neatbalstīja likumprojektus (*sk. 5.pielikumu – Tieslietu padomes 2010.gada 1.decembra lēmumu*).
- 16 Satversmes tiesa savā 2010.gada 22.jūnija spriedumā norādīja, ka „(..) būtisku likuma grozījumu izstrādāšanai vai ar budžetu saistīto jautājumu risināšanai Satversmes tiesa parasti nosaka sešu mēnešu termiņu (..)” (*sk. Satversmes tiesas 2010.gada 22.jūnija sprieduma 32.punktu*). Savukārt izskatāmajā gadījumā likumdevējs būtiskus likuma grozījumus izstrādāja tikai 2010.gada novembra sākumā un jau 2010.gada novembra beigās tie nonāca Saeimā un steidzīgai apspriešanai ar tiesnešiem.
- 17 Tāpat, neskatoties uz Satversmes tiesas 2010.gada 22.jūnija sprieduma 29.1.punktā norādīto, ka tiešas sarunas starp likumdevēju un atsevišķiem tiesu varas pārstāvjiem par atalgojuma jautājumiem nav piemērotākais varas atzaru savstarpējas komunikācijas veids, jo šādās sarunās likumdevējam ir iespēja kaut vai šķietami ietekmēt tiesu varu, vienlaikus

ar likumprojektu iesniegšanu Tieslietu padomei Saeimas Juridiskās komisijas apakškomisija darbam ar Tiesu iekārtas likumu nosūtīja katram tiesnesim vēstuli ar hipersaiti uz likumprojektu „Grozījumi Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likumā” (Nr.43/Lp10) Saeimas mājas lapā un aicināja līdz 2010.gada 10.decembrim izteikt viedokli par to (*sk. 6.pielikumu*).

Vēstules prokuroriem netika nosūtītas.

Neskatoties uz noteikto termiņu, gan likumprojekts „Grozījumi Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likumā”, gan pārējie atalgojuma reformas likumprojekti tika nodoti Saeimai izskatīšanai 1.lasījumā dienu pirms beidzās Saeimas Juridiskās komisijas apakškomisijas darbam ar Tiesu iekārtas likumu atvēlētais termiņš tiesnešu individuālai uzklaušīšanai.

- 18 Kā redzams no iepriekš norādītās likumprojektu gaitas, nepatiesa ir 10.Saeimas 2010.gada 9.decembra sēdē Juridiskās komisijas priekšsēdētājas I.Čepānes sniegtā informācija, ka „(..)*Ministru kabineta sagatavotie likumprojekti Satversmes tiesas noteiktajā termiņā ir izstrādāti un rūpīgi apspriesti*”, „(..)*ilgstošajām konsultācijām ar tiesu varu(..)*”, „(..)*tiesu varai ir bijis laiks iepazīties ar politiku piedāvājumu(..)*”.
- 19 Tāpat nepatiess ir Juridiskās komisijas deputāta V.Agešina 10.Saeimas 2010.gada 16.decembra sēdē norādītais, ka likumprojekts „Grozījumi Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likumā”, „(..)*lai arī iekļauts budžeta likumprojektu paketē, Saeimā tika iesniegts agrāk, lai varētu notikt padziļināta tā izvērtēšana un konsultāciju procesa noslēgums*”. Nepatiesa ir deputāta norāde, ka „(..)*Tieslietu padomes viedoklis ir daļēji ņemts vērā*”.
- 20 Jānorāda, ka steidzīgo atalgojuma reformu pavadīja valsts augstāko amatpersonu – Saeimas priekšsēdētājas un tieslietu ministra – izteikumi par tiesnešu darba pienākumu izpildes vājo ātrumu, kvalitāti un disciplīnas trūkumu (*Āboltiņa: bīstama tendence, ja tiesneši sevi uzskata par īpašu*

sabiedrības daļu. Publicēts: www.diena.lv, 2010.gada 7.decembrī; Āboltiņa: tiesu sistēmā „ķēķa gars” joprojām nav izskausts. Publicēts: www.delfi.lv, 2010.gada 7.decembrī; Štokenbergs: Tiesnešu disciplīnas uzlabošanai plānots aktualizēt ideju par ētikas tiesu. Publicēts: www.leta.lv, 2010.gada 16.novembrī).

Tika norādīts, ka algu pieaugums tiesnešiem ir pretējs solidaritātei ar citām sabiedrībā svarīgām profesijām.

Arī Ministru kabinets 2010.gada 16.novembra lēmumā Nr.73 (protokols Nr.64), ar kuru apstiprināja atalgojuma reformas likumprojektus un nosūtīja tos iesniegšanai Saeimai, norādīja, ka „*tiesnešu atalgojuma pieaugums no morāles viedokļa nav pieņemams*”.

Šādi valsts augstāko amatpersonu izteikumi, kas pavadīja atalgojuma reformu, pretnostatīja tiesnešus pret pārējo sabiedrību un bija vērsti uz tiesu varas nozīmes un autoritātes mazināšanu.

2.1.2. Satversmes tiesas spriedumu nepildīšana

- 21 Latvijas Republikas Ministru prezidents savā atbildē uz Latvijas Republikas Saeimas Juridiskās komisijas apakškomisijas darbam ar Tiesu iekārtas likumu priekšsēdētājas S.Āboltiņas 2010.gada 27.oktobra vēstuli Nr.9/3-2-n/181-(9/10) norādīja, ka: „(..) *Latvijas Republikas Saeimas Juridiskās komisijas apakškomisijas darbam ar Tiesu iekārtas likumu sēdēs, izvērtējot Satversmes tiesas 2010. gada 18. janvāra un 2010. gada 22.jūnija spriedumus, tika konstatēts, ka tiesnešu atalgojuma līmeņa pieaugums, izpildot Satversmes tiesas spriedumus, nav uzskatāms par samērīgu, jo īpaši, ņemot vērā nepieciešamību rast saprātīgu līdzsvaru starp tiesu varas garantijām un budžeta iespējām (..)*”. No tā ir secināms, ka Latvijas Republikas Ministru prezidents nevēlējās izpildīt Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedumus.
- 22 Arī likumprojekta „Grozījumi Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likumā” anotācijas 2.punktā tika norādīts: „(..) *papildus norādāms, ka tiesnešu darba samaksa, to aprēķinot atbilstoši Satversmes tiesas spriedumiem, salīdzinot ar augsti*

kvalificētas amatpersonas, kas saņem atlīdzību no valsts budžeta līdzekļiem, darba samaksa būtu nesamērīgi augsta (..)”.

- 23 Eiropas tiesnešu konsultatīvās padomes 2010.gada 17.novembra tiesnešu Magna Carta 17.punktā tika noteikts, ka tiesas rīkojumu izpilde ir būtiska tiesību uz taisnīgu tiesu sastāvdaļa, kā arī garantija tiesiskuma efektivitātei. Arī *Eiropas Padomes Ministru Komitejas rekomendācijas Nr.CM/Rec (2010)12* 17.punktā noteikts, ka, izņemot lēmumus par amnestiju, apžēlošanu vai līdzīgu pasākumu, izpildvara un likumdevējs nedrīkst pieņemt lēmumus, kas neatbilst tiesas nolēmumiem. 18.punktā noteikts, ka izpildvarai un likumdevējam būtu jāizvairās no darbības, kas var likt apšaubīt tās gatavību pildīt tiesneša lēmumu.
- 24 Likuma „Par tiesu varu” 16.panta otrajā daļā noteikts, ka spriedums, kas stāties likumīgā spēkā, ir izpildāms. Ceturtajā daļā noteikts, ka spriedumam ir likuma spēks, visiem tas ir obligāts un pret to jāizturas ar tādu pašu cieņu kā pret likumu. Veicot atalgojuma reformu, likumdevējs šo tiesas neatkarības garantiju ir pārkāpis. Tādējādi ar apstrīdēto normu pieņemšanu, neizpildot Satversmes tiesas spriedumus, ir pārkāpts tiesiskas valsts principa elements - tiesiskās drošības princips.

2.1.3. Atalgojuma reforma kā valsts budžeta likums

- 25 Atalgojuma reformas likumprojektus ar Ministru kabineta 2010.gada 16.novembra protokollēmumiem lūgts pievienot 2011.gada budžeta likumprojektu paketei. Ar Saeimas 2010.gada 9.decembra lēmumu atalgojuma reformas likumprojekti skatīti reizē ar 2011.gada budžeta likumprojektiem un atzīti par steidzamiem. Šāda lēmuma rezultātā tie tika izskatīti divos lasījumos.
- 26 Konstitucionālās sūdzības iesniedzēji uzskata, ka atalgojuma reformas likumprojekti, lai arī tiem ir ietekme uz valsts budžetu, tomēr nepamatoti skatīti kopā ar valsts budžeta likumu. Likumprojektiem ir daudz plašāka ietekme, t.i., tie reformē tiesnešu un prokuroru atalgojuma noteikšanas

principus un kārtību, ietiecoties tiesneša neatkarības principa konstitucionālajās garantijās.

- 27 Izskatot atalgojuma reformas likumus kā valsts budžeta likumus steidzamības kārtībā, Valsts prezidentam tika liegtas tiesības atgriezt likumus atpakaļ izskatīšanai Saeimā. Steidzamība arī liedza kvalitatīvas diskusijas par atalgojuma reformu.

2.2. Atalgojuma reformas saturiskās kļūdas

2.2.1. Lietā piemērojamās augstāka juridiskā spēka tiesību normas

- 28 Latvijas Republikas Satversmes 83.pants noteic, ka tiesnesis ir neatkarīgs. Tiesneša neatkarība ir viens no demokrātiskas un tiesiskas valsts pamatprincipiem. Tiesneša neatkarība ir saistīta ar tiesneša finansiālās (sociāla un mantiska rakstura) drošības garantiju.
- 29 Satversmes 83.pants ietver aizliegumu samazināt tiesnesim likumā noteikto atlīdzību (darba samaksu, sociālās garantijas) viņa pilnvaru laikā (*sk. Satversmes tiesas 2010.gada 18.janvāra sprieduma 10.2.punktu*). Turklāt tiesneša aizsardzība pret algas samazinājumu ir jāsaprot kā aizsardzība pret jebkādu iejaukšanos, kuras rezultātā varētu samazināties tā alga, ar kādu tiesnesis pamatoti bija rēķinājies, izvēloties tiesneša karjeru. Šis nosacījums turklāt attiecas kā uz tiesneša pamatalgas aizsardzību, tā arī uz papildu garantijām, kas ir tiesneša atlīdzības sastāvdaļa (*sk. Satversmes tiesas 2010.gada 18.janvāra sprieduma 11.2.punktu*).
- 30 No Latvijas Republikas Satversmes 1.panta demokrātiskas valsts jēdziena izriet varas dalīšanas princips (*sk. Satversmes tiesas 1999.gada 1.oktobra sprieduma 1.punktu*). Varas dalīšanas princips liedz tiesneša algu noteikt pašiem tiesnešiem vai izpildvarai (*sk. Satversmes tiesas 2010.gada 18.janvāra sprieduma 11.punktu*).

- 31 Likumdevējam ir tiesības izstrādāt jaunu tiesnešu darba samaksas sistēmu, ja tam ir leģitīms mērķis, nopietni iemesli un saprātīgs pamatojums jaunas sistēmas izstrādei. Mainot tiesnešu darba samaksas sistēmu, likumdevējs nedrīkst pārkāpt konstitucionālos principus (*sk. Satversmes tiesas 2010.gada 18.janvāra sprieduma 11.5.punktu*).
- 32 Pieteicēju ieskatā, argumenti, kas pamato tiesnešu neatkarības principu, ir spēkā un piemērojami arī attiecībā uz prokuroriem. Atbilstoši Satversmes tiesas 2006.gada 20.decembra spriedumam prokuratūra ir tiesu varai piederīga institūcija. Prokurors savā amata pienākumu izpildē ir neatkarīgs un padots vienīgi likumam un tiesībām (*sk. Satversmes tiesas 2006.gada 20.decembra sprieduma 12.2. un 14.punktu*). Izpildvaras kontrole un ietekme uz prokuratūras darbību nav pieļaujama.
- 33 Arī starptautiskajos dokumentos uzsvērta prokurora neatkarības nozīme. Prokuroru lomas vadlīniju (8.Apvienoto Nāciju Organizācijas Kongress par noziegumu novēršanu un apiešanos ar tiesībpārkāpējiem, Havanā, Kubā no 1990.gada 27.augusta līdz 7.septembrim) 6.pantā noteikts, ka ar likumu vai publicētiem noteikumiem ir jānosaka saprātīgi prokuroru dienesta noteikumi, atbilstoša samaksa un, ja nepieciešams, viņu atrašanās ilgums amatā, pensija un pensijas vecums. Eiropas tiesnešu konsultatīvās padomes 2010.gada 17.novembra tiesnešu *Magna Carta* 11.punktā tika noteikts, ka prokuroru neatkarības statuss ir tiesiskuma būtiska prasība. Tas nozīmē ne tikai neatkarību lēmumu pieņemšanā, bet arī neatkarīgas, stabilas un atbilstošas samaksas nodrošināšanu prokuroriem. Eiropas Padomes Ministru komitejas 2000.gada 6.oktobra rekomendācijas Rec(2000)19 5.panta „d” apakšpunktā noteikts, ka atbilstoši dienesta apstākļi nosakāmi ar likumu, piemēram, atlīdzība. Skaidrojošajā rekomendācijā tika paskaidrots, ka gan prokuroru, gan tiesnešu uzdevums ir piemērot likumu un raudzīties, lai tas tiktu piemērots (1.punkts), un tāpat kā tiesneši, arī prokurori var tikai izpildīt savus pienākumus un pareizi pildīt savu profesionālos pienākumus, ja viņiem ir atbilstošs budžets (4.punkts). Skaidrojošā memoranda 5.punktā norādīts, ka ir jāņem vērā nepieciešamība saglabāt noteiktu līdzsvaru starp tiesu sistēmas

locekļiem un prokuratūras dienesta locekļiem, jo abi, neskatoties uz viņu pienākumu atšķirīgo dabu, spēlē lomu krimināltiesību sistēmā. Dienesta mantiskie nosacījumi arī atspoguļo amata svarīgumu un godu. Uzlabojot prokuroru stāvokli dažās dalībvalstīs, īpaši Centrāleiropā un Austrumeiropā, vajadzētu ierobežot viņu tendenci pāriet uz privātā sektora amatiem.

2.2.2. Izslēdzošas tiesību normu kolīzijas izpausmes

a) Mēnešalga

- 34 Tiesnešu mēneša amatalgas izmaiņas ieviestas ar Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 3.panta septīto daļu, 4.panta otro un devīto daļu un 6.¹pantu, kā arī likuma „Grozījumi likumā „Par tiesu varu”” 10.punktu, kurš noteic, ka no likuma izslēdzama V sadaļa, tostarp, 20.nodaļa, kurā iekļauti 119., 119.¹, 119.², 120. un 121.pants.
- 35 Prokuroru mēneša amatalgas izmaiņas ieviestas ar Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 3.panta septīto daļu, 4.panta otro un devīto daļu un 6.²pantu, kā arī likuma „Grozījumi Prokuratūras likumā” 2.punktu.
- 36 Iepriekšminētās tiesību normas ir pretrunā ar Latvijas Republikas Satversmes 83.pantu, jo tiesneša un prokurora pilnvaru laikā tās samazina tiesnesim un prokuroram likumā noteikto atlīdzību, ar kādu konstitucionālās sūdzības iesniedzēji pamatoti rēķinājās, izvēloties tiesneša vai prokurora karjeru. Sūdzības iesniedzēji savu tiesneša vai prokurora karjeru uzsāka laikā, kad likuma „Par tiesu varu” 119.¹pantā tika noteikta tiesneša mēneša amatalgas aprēķināšanas kārtība, bet Prokuratūras likuma 52.panta otrajā daļā – prokurora mēneša amatalgas aprēķināšanas kārtība. Ar apstrīdētajām normām šī kārtība ir mainīta, kā rezultātā amatalgas ir samazinātas.

- 37 Mēnešalgas izmaiņas pamatotas ar nepieciešamību, ka algas sabiedriskajā sektorā nodarbinātajiem ir jālīdzsvaro, ka atalgojuma izmaiņu tendences sabiedriskajā sektorā jāsaista ar valsts ekonomiskās attīstības ciklu. Likumprojekta „Grozījumi Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likumā” anotācijā norādīts, ka likums pilnvērtīgi nepilda tā mērķi, lai valsts un pašvaldību institūcijās nodarbinātajām amatpersonām atlīdzības noteikšanā tiktu ievēroti līdzvērtīgi nosacījumi. Atalgojumu nepieciešams reglamentēt vienā likumā, lai nodrošinātu taisnīguma un diskriminācijas aizlieguma principa ievērošanu.
- 38 Jānorāda, ka tiesnešu un prokuroru atalgojuma sistēma līdz izmaiņām atbilda iepriekšminētajam pamatojumam, un anotācijā norādītā problēma ir šķietama. Līdz izmaiņām tiesnešu un prokuroru atalgojums jau bija sasaistīts ar valsts ekonomiskās attīstības ciklu, jo mēneša amatalgas aprēķināšanas pamatā bija Centrālās statistikas pārvaldes oficiālajā statistikas paziņojumā publicētā valstī strādājošo iepriekšējā gada vidējā mēneša bruto darba samaksa, kas noapaļota latos un indeksēta ar koeficientu 4,5.
- 39 Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma mērķis nekad nav bijis noteikt atlīdzības nosacījumus vienā likumā. Tas ir juridiskās tehnikas – kodifikācijas mērķis, bet ne šā likuma 1.pantā minētais mērķis. Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma mērķis ir panākt, ka valsts un pašvaldību institūcijās amatpersonu atlīdzības noteikšanā tiek ievēroti līdzvērtīgi nosacījumi. Grozījumu likumprojekta anotācija nenorāda, vai tiesnešu un prokuroru atalgojuma noteikšanā būtu iepriekš pārkāpti līdzvērtīgi nosacījumi.
- 40 Atalgojuma reformas likumu patiesais mērķis ir samazināt likumā „Par tiesu varu” un Prokuratūras likumā noteikto tiesnešu un prokuroru atalgojumu, jo to izmaksai no valsts budžeta līdzekļiem ir nepieciešama naudas summa, kas rada ietekmi uz valsts budžeta izdevumiem. Likumprojektu anotācijās norādīts, ka tiesnešu darba samaksa, to

aprēķinot atbilstoši Satversmes tiesas spriedumiem, būtu nesamērīgi augsta. Ar minēto argumentu konstitucionālās sūdzības iesniedzēji norāda, ka atalgojuma reformas likumi neizpilda Satversmes tiesas 2010.gada 22.jūnija spriedumā norādīto. Attaisnojums tiesas sprieduma nepildīšanai ir atalgojuma izmaksu samazināšanas vajadzība. Taču tā nav risināta ar citiem līdzekļiem, tostarp, veicot tiesu sistēmas un prokuratūras strukturālas izmaiņas.

41 Tāpat likumprojekta „Grozījumi Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likumā” anotācijā norādīts, ka iepriekšējā tiesnešu atalgojuma aprēķināšanas kārtība, piesaistot to valstī strādājošo vidējai darba samaksai, nav uzskatāma par veiksmīgu, jo tā veidojas no dažādas kvalifikācijas darbinieku atalgojuma. Tajā pat laikā Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 4.panta otrā daļa noteic, ka amatpersonām mēnešalgu noteic, vadoties no valstī strādājošo aizpagājušā gada mēneša vidējās darba samaksas apmēra. Attiecībā uz tiesnešiem pēc šāda principa noteiktu valsts tiešās pārvaldes iestādes augsti kvalificēta jurista mēnešalgu indeksē ar atbilstošu koeficientu. Savukārt prokuroru mēnešalgu piesaista rajona (pilsētas) tiesas tiesneša mēnešalgai. Tātad pēc būtības nekādas izmaiņas strukturāli nav notikušas, izņemot to, ka tiesnešu atalgojums ir iekļauts noteiktā mēnešalgu grupā un piemēroti mazāki koeficienti, tā samazinot mēnešalgas apmēru. Attiecīgi samazināta arī prokuroru mēnešalga.

42 Vienlaicīgi ar tiesnešu un prokuroru atalgojuma reformu, Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likumā tika iekļauta arī deputātu atalgojuma noteikšanas kārtība. Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 5.¹panta pirmā daļa nosaka, ka Saeimas deputāta mēnešalgu nosaka, mēneša vidējās darba samaksas apmēram, kas noapaļots pilnos latos, piemērojot koeficientu 3,2. Līdz reformai šāda līdzīga metode bija noteikta likuma „Par tiesu varu” 119.¹panta pirmajā daļā, kuru par neatbilstošu vienotam atlīdzības noteikšanas principam atzina likumdevējs, tomēr attiecībā uz

savu atalgojuma noteikšanu ieviesa. Likumdevējs tā piemēro atšķirīgus kritērijus pret dažādām valsts amatpersonu grupām, un attiecībā uz sevi ieviesto sistēmu divkosīgi sauc par neveiksmīgu.

- 43 Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 3.panta septītā daļa nosaka, ka valsts un pašvaldību institūcijas, ņemot vērā valsts ekonomiskās attīstības ciklu, ievēro arī solidaritātes principu un ekonomiskās izaugsmes laikā atlīdzību var pārskatīt, to paaugstinot, bet recesijas laikā atlīdzību samazina solidāri, un šī likuma 4.panta trešā daļa nosaka, ka valsts tiešās pārvaldes iestādes amatpersonām (darbiniekiem) mēnešalgas apmēru nosaka, klasificējot amatus atbilstoši Ministru kabineta noteiktajam valsts un pašvaldību institūciju amatu katalogam, ņemot vērā amatam atbilstošo mēnešalgas grupu. Saskaņā ar iepriekš minēto normu Ministru kabinets var ietekmēt tiesnešu un prokuroru mēnešalgu un to salīdzināmību ar citām amatpersonu grupām, klasificējot citādi amatus.

b) Piemaksas

i) Piemaksa tiesu nama priekšsēdētājam

- 44 Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 15.panta septītā daļa noteic, ka rajona (pilsētas) tiesas tiesu nama priekšsēdētājam pēc rajona (pilsētas) tiesas priekšsēdētāja priekšlikuma un apgabaltiesas tiesu nama priekšsēdētājam pēc apgabaltiesas priekšsēdētāja priekšlikuma var noteikt piemaksu pie mēnešalgas 10 procentu apmērā, saskaņojot to ar Tiesu administrāciju un tieslietu ministru.

- 45 Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 15.panta septītā daļa ir pretrunā ar Latvijas Republikas Satversmes 1.pantu un 83.pantu.

Tā kā Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 15.panta septītajai daļai analogiskas normas bija iekļautas likuma „Par tiesu varu” 33.²panta otrajā un trešajā daļā un

41.¹panta otrajā un trešajā daļā, tad to izslēgšana no likuma „Par tiesu varu” netiek apstrīdēta.

- 46 Varas dalīšanas princips liedz tiesneša algu noteikt pašiem tiesnešiem vai izpildvarai (*sk. Satversmes tiesas 2010.gada 18.janvāra sprieduma 11.punktu*). Tiesneša neatkarības princips sevī ietver tiesneša finansiālo drošību. Starptautiskajos dokumentos paskaidrots, ka tiesneša finansiālo drošību nodrošina atalgojums, kurš noteikts ar likumu (*sk. Apvienoto Nāciju Tiesu varas neatkarības pamatprincipu 11.punktu, Eiropas Padomes Ministru Komitejas rekomendācijas Nr.CM/Rec (2010)12 53.punktu*). ANO Cilvēktiesību komiteja 32.Vispārējā komentārā norādījusi, ka dalībvalstīm ir jāveic noteikti pasākumi tiesnešu neatkarības garantēšanai un tiesnešu aizsargāšanai no jebkāda veida politiskas ietekmes tiesnešu lēmumu pieņemšanas procesā, citastarp arī nosakot tiesnešu atalgojumu (*sk. International Covenant on Civil and Political Rights, Article 14, General Comment No. 32, para. 19*). Satversmes tiesa 2010.gada 18.janvāra sprieduma 11.punktā norādījusi, ka demokrātiskā valstī nebūtu pieļaujams, ka tiesnešu algu noteiktu paši tiesneši vai izpildvara.
- 47 Tiesu nama priekšsēdētājs ir tiesnesis, kurš tiek iecelts no tiesnešu vidus, lai administratīvi vadītu tiesu iestādi – tiesu namu (*likuma „Par tiesu varu” 33.-33.²pants, 40.-41.¹pants*). Tiesu nama priekšsēdētājam ir tiesas priekšsēdētājam analogiskas tiesības, tostarp, tas atbild par lietu sadali starp tiesnešiem, kā arī var dot tiesnešiem rīkojumus organizatoriskos jautājumos. Vienlaikus tiesu nama priekšsēdētājs ir tiesnesis, kurš pilda tiesas spriešanas funkciju (*likuma „Par tiesu varu” 33.panta pirmā daļa, 40.panta pirmā daļa*). Pildot tiesas spriešanas funkciju, viņš ir neatkarīgs, bet, pildot administratīvos pienākumus, pakļauts valsts pārvaldes iestādei – Tiesu administrācijai. Savukārt Tiesu administrācija ir pakļauta tieslietu ministram (*likuma „Par tiesu varu” 107.¹panta pirmā daļa, Ministru kabineta 2003.gada 16.decembra noteikumu Nr.720 „Tiesu administrācijas nolikums” 1.punkts*). Tieslietu ministram ir tiesības atcelt

tiesu nama priekšsēdētāju no amata (*sk. analogiski likuma „Par tiesu varu” 33.panta otrā daļa*).

- 48 Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 15.panta septītā daļa piešķir valsts pārvaldes iestādei – Tiesu administrācijai un tieslietu ministram visplašāko rīcības brīvību noteikt būtisku tiesneša atalgojuma daļu. Tiesu nama priekšsēdētājam var gan piešķirt piemaksu 10 procentu apmērā no mēnešalgas, gan arī to nepiešķirt vai atņemt. Lēmums par piemaksas piešķiršanu, lai arī ir administratīvs akts, tomēr izšķiršanās par tās piešķiršanu ir politiska. Šāda kompetence nepamatoti ietekmē tiesneša – tiesu nama priekšsēdētāja – neatkarību, izpildot tiesneša pienākumus. Piemaksa nav noteikta likumā, tādēļ Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 15.panta septītā daļa pārkāpj tiesneša finansiālās drošības principu.
- 49 Vienlaikus, ja Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 15.panta septītā daļa ir pretrunā ar Latvijas Republikas Satversmes 83.pantu un nav spēkā esoša, tad likums atstāj bez ievēribas apstākli, ka viena līmeņa tiesas tiesnešiem, kuri neatrodas salīdzināmos apstākļos, jo viens no tiesnešiem līdztekus tiesneša pienākumu pildīšanai vada iestādes darbu, noteikta tāda pati mēnešalga.

ii) Piemaksa par citu pienākumu izpildi un aizvietošanu

- 50 Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 14.panta pirmās daļas 5.teikums paredz, ka tiesnesis (zemesgrāmatu tiesnesis), kā arī prokurors saņem piemaksu ne vairāk kā 20 procentu apmērā no viņam noteiktās mēnešalgas, ja papildus saviem tiešajiem amata pienākumiem pilda vēl citus pienākumus. Piemaksas apmēru, tās noteikšanas pamatojumu, kā arī laikosmu, uz kuru nosakāma piemaksa, reglamentē attiecīgās valsts vai pašvaldības institūcijas kompetentā amatpersona (institūcija). Tas nozīmē, ka piemaksas apmēru noteic tiesas vai prokuratūras vadītājs.

- 51 Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 14.panta pirmās daļas 5.teikums neatbilst Latvijas Republikas Satversmes 1. un 83.pantam.
- 52 Piemaksa nav noteikta likumā, tādēļ Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 14.panta pirmās daļas 5.teikums pārkāpj tiesneša finansiālās drošības principu. Papildus jānorāda, ka tiesnesis un prokurors nevar saņemt piemaksu par aizvietošanu, jo, aizvietojot prombūtnē esošu tiesnesi vai prokuroru, viņš izpilda tos pašus dienesta pienākumus.

Secīgi prokurori neiebilst, ka no Prokuratūras likuma izslēgts 57.⁴pants par piemaksu par darbu paaugstinātas intensitātes apstākļos, kurš bija pretrunā ar finansiālās drošības principu.

c) Prēmija, piemaksa par darba ieguldījumu un darba kvalitāti (naudas balva)

- 53 Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 16.panta pirmā, otrā un trešā daļa paredz, ka tiesnesi un zemesgrāmatu tiesnesi, kā arī prokuroru, izņemot Augstākās tiesas priekšsēdētāju, Satversmes tiesas priekšsēdētāju un ģenerālprokuroru, var prēmēt:

1) reizi gadā saskaņā ar ikgadējo darbības un tās rezultātu novērtējumu. Prēmijas apmērs nedrīkst pārsniegt 120 procentus no mēnešalgas;

2) ne biežāk kā divas reizes gadā - par darba kvalitāti un darba ieguldījumu, pildot attiecīgās institūcijas attiecīgajam periodam plānotos uzdevumus vai neparedzētus un ārkārtējus uzdevumus, kā arī par drošsirdīgu un pašai izliecīgu rīcību, veicot amata (darba, dienesta) pienākumus. Ikreizējās prēmijas apmērs nedrīkst pārsniegt 120 procentus no mēnešalgas.

Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma pārejas noteikumu 8.⁴punkts noteic, ka 2011.gadā Augstākās tiesas priekšsēdētājs vai tieslietu ministrs nolūkā nodrošināt

kompetentāko un smagāk noslogoto tiesnešu motivēšanu var atbilstoši Tieslietu padomes noteiktajām vadlīnijām un kārtībai noteikt tiesnesim piemaksu par personisko darba ieguldījumu un darba kvalitāti ne vairāk kā 30 procentu apmērā no mēnešalgas. To tiesnešu skaits, kuriem var noteikt piemaksu, nedrīkst pārsniegt 10 procentus no attiecīgajā tiesu līmenī strādājošo tiesnešu skaita. Šis punkts neattiecas uz Satversmes tiesu un Augstākās tiesas priekšsēdētāju.

Likuma „Par tiesu varu” 89.¹¹ panta 9.¹ daļa piešķir kompetenci Tieslietu padomei noteikt kārtību, kādā tiesnešiem piešķir papildu atlīdzību atbilstoši Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likumam.

- 54 Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 16.panta pirmā, otrā un trešā daļa, ciktāl tā attiecas uz tiesnešiem (zemesgrāmatu tiesnešiem) un prokuroriem, pārejas noteikumu 8.⁴ punkts un likuma „Par tiesu varu” 89.¹¹ panta 9.¹ daļa neatbilst Latvijas Republikas Satversmes 83.pantam.

Tā kā Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 16.panta pirmajai, otrajai un trešajai daļai, ciktāl tās attiecas uz tiesnešiem (zemesgrāmatu tiesnešiem) un prokuroriem, analogiskas normas bija iekļautas likuma „Par tiesu varu” 119.panta daļā un 121.pantā, kā arī Prokuratūras likuma 52.panta pirmajā daļā, 53.panta pirmajā daļā un 57.⁸ pantā, tad to izslēgšana (daļā par prēmijām) no likuma „Par tiesu varu” un Prokuratūras likuma netiek apstrīdēta.

- 55 Starptautiskajos dokumentos vairākkārt norādīts, ka tiesneša atalgojums nedrīkst būt atkarīgs no tiesneša darba rezultātiem (*sk. Vispārējās tiesnešu hartas 13.pantu, Eiropas Padomes Ministru Komitejas rekomendācijas Nr.CM/Rec (2010)12 55.punktu*). Satversmes tiesa 2010.gada 18.janvāra sprieduma 11.punktā norādījusi, ka demokrātiskā valstī nebūtu pieļaujams, ka tiesnešu algu noteiktu paši tiesneši vai izpildvara. Arī prokurora atalgojuma saistīšana ar darba rezultātiem būtiski ietekmē prokurora neatkarības garantijas.

56 Tiesneša pienākums ir spriest tiesu konkrētā lietā. Spriežot tiesu, tiesnesim ir jābūt brīvam no jebkāda veida ietekmes, jeb kā norādīts likumā – „motivēšanas”, tādēļ viņa pienākumu izpilde nevar būt prēmēšanas objekts. Adekvāta tiesneša noslodzes plānošana ir tiesas priekšsēdētāja pienākums (*likuma „Par tiesu varu” 28.¹pants*), tādēļ nedrīkst izveidoties situācija, ka kāds no tiesnešiem ir ilgstoši smagāk noslogots.

Arī prokurora pienākums ir veikt uzraudzību pār tiesiskuma ievērošanu. Veicot šādu uzraudzību, arī prokuroram ir jābūt brīvam no jebkāda veida ietekmes, kas neizriet no likuma vai tiesībām (*sal. Prokuratūras likuma 5.pantu un 6.panta pirmo daļu*). Tādēļ arī prokurora pienākumu izpilde nevar būt prēmēšanas objekts.

d) Sociālās garantijas (pabalsti) tiesnešiem

57 Likuma „Par tiesu varu” 125.panta pirmā, otrā, trešā, ceturtā un sestā daļa noteica tiesnešiem šādas sociālās garantijas:

- 1) atvaļinājuma pabalsta izmaksu vienas mēnešalgas apmērā;
- 2) pabalstu smaga nelaimes gadījumā vienas mēnešalgas apmērā;
- 3) pabalstu sakarā ar ģimenes locekļa vai apgādājamā nāvi vienas mēnešalgas apmērā;
- 4) bērna piedzimšanas pabalstu trīs mēnešalgu apmērā;
- 5) dzīvības apdrošināšanu līdz 15 mēneša amatalgu apmēram;
- 6) veselības apdrošināšanu līdz 15 mēneša amatalgu apmēram.

58 Ar likuma „Grozījumi likumā „Par tiesu varu” 10.punktu no likuma „Par tiesu varu” izslēgts 125.pants.

59 Vienlaikus Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likums šādas sociālās garantijas, tādā pat apmērā vai 2011.gadā neparedz.

Likuma pārejas noteikumu 8.punkta 2.apakšpunkts noteic, ka 2011.gadā neizmaksā atvaļinājuma pabalstu.

Likuma 19.panta trešā daļa neparedz vienreizējā pabalsta par veselībai nodarīto kaitējumu apmēru, bet deleģē tā noteikšanu Ministru kabinetam. Turklāt ir apšaubāmi, vai tiesneši būtu amatpersonas, kuras pilda amata pienākumus, kas saistīti ar dzīvības vai veselības apdraudējumu, jo tieša dzīvības vai veselības apdraudējuma ikdienā nav. Katrā ziņā tiesnešu pakārtošana šādam vispārinātam jēdzienam var radīt nopietnas diskusijas ar izpildvaru.

Pabalsts sakarā ar ģimenes locekļa vai apgādājamā nāvi ir samazināts līdz vienai minimālās mēneša darba algas apmēram (Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 20.pants).

Likuma pārejas noteikumu 7.¹punkts noteic, ka bērna piedzimšanas pabalsta piešķiršanas un izmaksāšanas kārtību 2010., 2011. un 2012.gadā nosaka Ministru kabinets.

Likuma 37.panta otrā daļa ierobežo tiesneša veselības apdrošināšanu, noteicot, ka polises cena nedrīkst pārsniegt normatīvajos aktos par iedzīvotāju ienākuma nodokli noteikto apmēru. Ja apdrošināšanas polises cena pārsniedz minēto apmēru, amatpersona (darbinieks) sedz cenu starpību.

Likums neparedz tiesnešu dzīvības apdrošināšanu.

- 60 Likuma „Grozījumi likumā „Par tiesu varu” 10.punkts daļā, ar kuru no likuma „Par tiesu varu” izslēgts 125.panta pirmā, otrā, trešā, ceturtā un sestā daļa ir pretrunā ar Latvijas Republikas Satversmes 1. un 83.pantu.
- 61 Satversmes tiesa ir norādījusi, ka tiesneša aizsardzība pret algas samazinājumu ir jāsaprot kā aizsardzība pret jebkādu iejaukšanos, kuras rezultātā varētu samazināties ne tikai alga, bet arī papildu garantijas, kas ir tiesneša atlīdzības sastāvdaļa (*sk. Satversmes tiesas 2010.gada 18.janvāra sprieduma 11.2.punktu*).
- 62 Prokuratūras likuma 55.panta trešā daļa noteica prokurora dzīvības un veselības apdrošināšanu līdz 15 mēneša amatalgu apmēram. Prokuratūras likuma 57.²pants noteica, ka prokurors bērna piedzimšanas gadījumā

saņem pabalstu triju mēnešu amatalgu apmērā. Prokuratūras likuma 57.¹pants noteica, ka prokurors saņem pabalstu mēnešu amatalgas apmērā sakarā ar ģimenes locekļa vai apgādājamā nāvi.

- 63 Līdzīgi kā tiesnešiem, arī prokuroriem Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likums šādas sociālās garantijas, tādā pat apmērā vai 2011.gadā neparedz.

Likuma pārejas noteikumu 8.punkta 2.apakšpunkts noteic, ka 2011.gadā neizmaksā atvaļinājuma pabalstu.

Likuma 20.pants samazina pabalsta sakarā ar ģimenes locekļa vai apgādājamā nāvi līdz vienai minimālās mēneša darba algas apmēram.

Likuma pārejas noteikumu 7.¹punkts noteic, ka bērna piedzimšanas pabalsta piešķiršanas un izmaksāšanas kārtību 2010., 2011. un 2012.gadā nosaka Ministru kabinets.

Likuma 37.panta otrā daļa ierobežo prokurora veselības apdrošināšanu, noteicot, ka polises cena nedrīkst pārsniegt normatīvajos aktos par iedzīvotāju ienākuma nodokli noteikto apmēru. Ja apdrošināšanas polises cena pārsniedz minēto apmēru, amatpersona (darbinieks) sedz cenu starpību.

Likums neparedz prokuroru dzīvības apdrošināšanu.

- 64 Ievērojot sociālo garantiju samazināšanas aizliegumu, likuma „Grozījumi Prokuratūras likuma” 5.punkts daļā par 55.panta trešās daļas izslēgšanu, 6.punkts daļā par 57.¹panta ceturtais daļas, 57.²panta, 57.⁵panta izslēgšanu ir pretrunā ar Latvijas Republikas Satversmes 83.pantu.

3. Pamattiesības aizskārums

- 65 Latvijas Republikas Satversmes 107.pants noteic, ka: „Ikvienam darbiniekam ir tiesības saņemt veiktajam darbam atbilstošu samaksu, kas nav mazāka par valsts noteikto minimumu, kā arī tiesības uz iknedēļas brīvdienām un ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu.” Satversmes tiesa ir

atzinusi, ka minētajā pantā ir ietvertas divas tiesības saistībā ar darba samaksu. Proti, pants garantē tiesības uz minimālo darba samaksu un arī tiesības uz veiktajam darbam atbilstošu samaksu (*Satversmes tiesas 2007.gada 2.maija sprieduma lietā Nr.2006-30-03 7. un 8.punkts*). Satversmes tiesa ir skaidrojusi, ka „Satversmes 107.pantā ietvertais jēdziens „valsts noteiktais minimums” saistīts ar mērķi noteikt tādu minimālo atalgojumu par darbu, kas būtu pietiekams personas pamatvajadzību apmierināšanai. Minimālās darba samaksas noteikšanas mērķis ir nodrošināt minimālo ienākumu apjomu, ar ko persona varētu segt dzīvesvietas, pārtikas, uztura, apģērba un citus izdevumus” (*Satversmes tiesas 2007.gada 14.jūnija sprieduma lietā Nr.2006-31-01 10.punkts*). No Satversmes tiesas sprieduma lietā Nr.2006-30-03 izriet, ka tiesības uz veiktajam darbam atbilstošu samaksu, nozīmē, ka, nosakot darba samaksu, ir jāņem vērā vispārējie tiesību principi. Šajā lietā Satversmes tiesa vērtēja, vai darba samaksa noteikta atbilstoši tiesiskās vienlīdzības principam un tiesiskās palāvības principam. Turklāt atbilstoši darba samaksai ir ne tikai jānodrošina personas pamatvajadzību apmierināšana, jo to garantē jau tiesības uz minimālo darbu samaksu. No Satversmes 107.panta izriet, ka atbilstoša samaksa ir tāda, kas pietiekami atspoguļo arī veiktā darba raksturu. Tātad, lai samaksa būtu atbilstoša, to nosakot, ir pienācīgi jāņem vērā arī personas veicamais darbs.

- 66 Satversmes tiesa vairākkārt savos spriedumos ir norādījusi, ka, noskaidrojot Satversmē noteikto pamattiesību saturu, ir jāņem vērā arī Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse konstitucionālo tiesību līmenī kalpo kā interpretācijas līdzeklis, lai noteiktu pamattiesību un tiesiskas valsts principu saturu un apjomu, ciktāl tas nenoved pie Satversmē ietverto pamattiesību samazināšanas vai ierobežošanas. ANO Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 7.panta „a” punkts garantē tiesības strādājošajiem uz atlīdzību, kas nodrošina vismaz taisnīgu darba algu un vienādu atlīdzību par līdzvērtīgu darbu bez jebkādas atšķirības, turklāt sievietēm jāgarantē līdzvērtīgi darba apstākļi ar vīriešiem, ar vienādu samaksu par vienādu darbu. Juridiskajā

literatūrā, skaidrojot šajā pantā garantētās tiesības uz taisnīgu atalgojumu, ir norādīts, ka atalgojumam ir jābūt atbilstošam veiktajam darbam. Tas nozīmē, ka, nosakot atalgojumu, ir jāņem vērā darba veikšanai nepieciešamās prasmes, atbildība un citi faktori (*Craven M.C.R. The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. A Perspective on its Development. Oxford: Clarendon Press – 1995, p.232-233*).

- 67 Tā kā no tiesībām uz veiktajam darbam atbilstošu samaksu izriet tas, ka, nosakot darba samaksu, ir jāņem vērā vispārējie tiesību principi, ka arī tas, ka samaksai ir jābūt atbilstošai veicamajam darbam, tad var secināt, ka tiesības uz veiktajam darbam atbilstošu darba samaksu uzliek valstij par pienākumu nodrošināt arī to, lai, nosakot tiesnešu atalgojumu, tiktu ņemts vērā tiesnešu neatkarības princips. Proti, tiesnešu un prokuroru atalgojums būs atzīstams par veiktajiem dienesta pienākumiem atbilstošu tikai tad, ja tā noteikšanā būs ņemts vērā tiesnešu neatkarības princips. Turklāt gan atalgojuma noteikšanas procedūrai, gan arī atalgojuma apmēram ir jābūt tādām, kas nodrošina tiesnešu neatkarības principa ievērošanu.
- 68 Mūsaprāt, apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 107.pantam, jo nosakot tiesnešu un prokuroru atalgojumu ir pārkāpts varas dalīšanas princips un tā pamatelements – tiesnešu neatkarības princips. Tāpat apstrīdēto normu pieņemšana pārkāpj tiesiskās drošības principu, jo nerespektē konstitucionālās tiesas nospriesto. Vienlaikus apstrīdētās normas grauj tiesiskā valstī pamatotu tiesisku paļāvību, ka tiesneši un prokurori saņemtu to atlīdzību, kuras pamatprincipi tika noteikti jau 2003.gadā, bet kuras piemērošana nemitīgi atlikta.

4. Tiešs, konkrēts un tagadējs aizskārums

- 69 Konstitucionālās sūdzības iesniedzēji ir tiesneši, zemesgrāmatu tiesneši un prokurori, tādēļ apstrīdētās tiesību normas ar 2011.gada 1.janvāri un 2012.gada 1.janvāri tieši skar tos, ietekmējot par dienesta pienākumiem saņemamo atlīdzību. Tā kā likumdevējs ir atteicies no rajona tiesas

tiesneša mēnešalgas noteikšanas, ņemot par pamatu Centrālās statistikas pārvaldes oficiālajā statistikas paziņojumā publicētā valstī strādājošo iepriekšējā gada vidējā mēneša bruto darba samaksu, kas noapaļota latos un indeksēta ar koeficientu 4,5 (vidējā darba samaksa 2009.gadā bija Ls 460 * 4,5 = Ls 2070 – 27% = Ls 1511 2011.gadā, bet 2012.gadā 27% ierobežojuma nebūtu), bet noteicis to 1157 latu apmērā, tad šādā veidā sūdzības iesniedzēju atalgojums ir samazināts. Tāpat samazinātas ir sūdzībā norādītās tiesnešu un prokuroru sociālās garantijas. Vienlaikus normas, kas paredz piemaksu apmēru noteikšanu pēc izpildvaras lēmuma, aizskar tiesneša neatkarību un ietekmē atalgojuma apmēru pēc izpildvaras lēmuma. Prēmiju izmaksa tiesnešiem un prokuroriem tieši ietekmē to neatkarību un ietekmē atalgojuma apmēru pēc pašu tiesnešu vai prokuroru lēmuma.

5. Vispārējo tiesību aizsardzības līdzekļu neesība un vispārsvarīgā nozīme

70 Konstitucionālās sūdzības iesniedzēju pamattiesību aizskāruma novēršanai nav citu vispārējo tiesību aizsardzības līdzekļu. Tiesību normas, kas noteic tiesnešu un prokuroru atalgojumu, ir iekļautas likumos, kuru konstitucionalitātes pārbaude ir pakļauta vienīgi Satversmes tiesai. Katrs sūdzības iesniedzējs teorētiski varētu iesniegt pieteikumu administratīvajā tiesā par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, ar kuru tiktu izšķirts strīds par atalgojuma starpības izmaksu, taču šāda tiesību izmantošana būtu neefektīva, jo pārpludinātu tiesu ar neskaitāmiem pieteikumiem. Vienlaikus administratīvajai tiesai, lai izšķirtu šādu publiski tiesisku strīdu, būtu jāsakaras ar piemērojamo normu, kas šajā lietā tiek apstrīdētas, konstitucionalitātes izvērtēšanu.

71 Vienlaikus, attiecībā uz citiem tiesnešiem un prokuroriem, kuri nav iesniedzēju vidū, konstitucionālā sūdzība ir uzskatāma par vispārsvarīgu. Apstrīdētās normas skar visu tiesnešu un prokuroru neatkarības garantijas un tiesības uz atbilstošu atalgojumu. Turklāt jāievēro, ka tiesnešu un prokuroru atalgojumu regulējošās normas veido sistēmu, kur augstāka

amata tiesneša atalgojums ir atkarīgs no zemāka amata tiesneša atalgojuma, bet prokuroru atalgojums ir atkarīgs no tiesnešu atalgojuma.

6. Prasījumi

Pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85.pantu un Satversmes tiesas likuma 19.²panta pirmo daļu,

lūdzam

Atzīt par neatbilstošām Latvijas Republikas Satversmes 1., 83. un 107.pantam un spēkā neesošām no to spēkā stāšanās brīža šādas tiesību normas:

- 1) Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 3.panta septīto daļu, ciktāl tā attiecas uz tiesnešiem un prokuroriem, 4.panta otro daļu, ciktāl tā attiecas uz tiesnešiem un prokuroriem, 4.panta devīto daļu, 6.¹pantu un 6.²pantu;
- 2) 2010.gada 16.decembra likuma „Grozījumi likumā „Par tiesu varu”” 4.punktu un 10.punktu, kurš noteic, ka no likuma izslēdzama V sadaļa, tostarp, 20.nodaļa, kurā iekļauti 119. (izņemot par prēmēšanu), 119.¹, 119.², 120.pants, 125.panta pirmā, otrā, trešā, ceturta un sestā daļa;
- 3) 2010.gada 16.decembra likuma „Grozījumi Prokuratūras likumā” 2.punktu, 5.punktu daļā par 55.panta trešās daļas izslēgšanu, 6.punkts daļā par 57.¹panta ceturta daļas, 57.²panta, 57.⁵panta izslēgšanu;
- 4) Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 15.panta septīto daļu;
- 5) Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 14.panta pirmās daļas 5.teikumu;

- 6) Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 16.panta pirmo, otro un trešo daļu, ciktāl tās attiecas uz tiesnešiem (zemesgrāmatu tiesnešiem) un prokuroriem;
- 7) Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma pārejas noteikumu 8.⁴ punktu;
- 8) likuma „Par tiesu varu” 89.¹¹ panta 9.¹ daļu.

Pielikumā:

- 1) 1.pielikums. Pieteikuma iesniedzēji;
- 2) 2.pielikums. 9.Saeimas Juridiskās komisijas apakškomisijas darbam ar Tiesu iekārtas likumu 2010.gada 5.oktobra sēdes protokols Nr.103 un Tieslietu ministrijas sēdē piedāvātie varianti;
- 3) 3.pielikums. 9.Saeimas Juridiskās komisijas apakškomisijas darbam ar Tiesu iekārtas likumu 2010.gada 19.oktobra sēdes protokols Nr.105;
- 4) 4.pielikums. 10.Saeimas Juridiskās komisijas 2010.gada 25.novembra vēstule Nr.9/3-2-n/21-2010;
- 5) 5.pielikums. Tieslietu padomes 2010.gada 1.decembra lēmums Nr.18;
- 6) 6.pielikums. 10.Saeimas Juridiskās komisijas 2010.gada 3.decembra vēstule Nr.9/3-2-w/37-2010 Augstākās tiesas tiesnešiem;
- 7) 7.pielikums. Rīgas apgabaltiesas 2010.gada 9.decembra atbilde Saeimas Juridiskajai komisijai;
- 8) 8.pielikums. Centrālās statistikas pārvaldes publicētā strādājošo mēneša vidējā darba samaksa pa mēnešiem.

Konstitucionālās sūdzības iesniedzēji:

sk. 1.pielikumu